

Izv. prof. dr. sc. Ines Medić

Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu

IDENTITET I IME U PREKOGRANIČNOM PRAVNOM PROMETU

1. Uvod

Pitanje identiteta u praksi se znatno češće pojavljuje kao tema suvremene politike nego kao predmet pravne analize. Moguće objašnjenje leži u činjenici da je gotovo sve do kraja 18. stoljeća, zahvaljujući dotadašnjoj socijalnoj stratifikaciji, u društvenom i političkom diskursu prevladavao društveno izvedeni identitet utemeljen na socijalnim kategorijama koje su svi uzimali „zdravo za gotovo“.¹ Jednak status danas ima nacionalni identitet, kao suvremeni sljednik društveno izvedenog identiteta, koji predstavlja stabilnu i neutralnu osnovu u odnosu na koju se prosuđuju značajke svih drugih oblika identifikacije, pa tako i individualnog identiteta.² Međutim, za razliku od društveno izvedenog identiteta, iznutra izvedeni individualni (osobni), izvorni, identitet ne uživa to priznanje *a priori*. Stoga se postavlja pitanje njegova priznavanja.

Pravo igra konstitutivnu ulogu u formiranju identiteta na način da određuje što se smatra zajedničkim dobrom u određenom pravnom poretku, odnosno koje su to značajke identiteta koje se smatraju (ne)poželjnima.³ Stoga ne čudi, još uvijek prevladavajuće, mišljenje da nacionalnom identitetu treba priznati normativnu prednost pred svim ostalim oblicima identifikacije, s obzirom na nemogućnost poimanja „drugog/drugačijeg“ izvan okvira nacionalnog identiteta.⁴

¹ Taylor, Charles: The politics of recognition, u: *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*, (Gutmann, Amy ur.), Princeton University Press, 1994., 34. Preuzeto s: https://www.uio.no/studier/emner/sv/sai/SOSANT2210/v15/pensumliste/taylor_the_politics_of_recognition.pdf.

² Al Tamimi, Yussef. 2018. Human Rights and the Excess of Identity: A Legal and Theoretical Inquiry into the Notion of Identity in Strasbourg Case Law, *Social & Legal Studies*, 3, 286.

³ Al Tamimi 2018, 286.

⁴ Al Tamimi 2018, 286.

Prema Tayloru, dvije su promjene zaslužne za neizbježnu modernu preokupaciju osobnim identitetom i njegovim priznavanjem.⁵ Jedna je kolaps socijalne hijerarhije i identiteta kao manifestacije društvenog položaja, s jedne strane, te suvremeno poimanje dostojanstva svih ljudi koje je kompatibilno isključivo s demokratskim društvom, s druge strane. Dekonstrukcija socijalne hijerarhije otvorila je prostor intenzivnijem oblikovanju osobnog identiteta, koji uključuje individualne osobitosti i individualno poimanje sebe, te potrebi priznavanja tako stvorenog identiteta *erga omnes*.

Jedan od pojavašnjih aspekata osobnog identiteta jest i osobno ime. Ono je „sredstvo za individualizaciju i atribut čovjekove ličnosti“⁶. „Ime čovjeku služi individualizaciji, identificiranju njegove ličnosti, te ličnosti koja je osebujna i kakve ličnosti nigdje drugdje nema.“⁷ Kao „duhovno-fizičko načelo individualizacije čovjeka predstavlja jednu od najznačajnijih tekovina ljudskog duha“⁸.

U pravnom prometu ime služi kao važan simbolički prikaz osobnog identiteta i odražava pojedinca u obiteljskom i društvenom kontekstu.⁹ Dakle, upravo je ime jedan od temeljnih „ključeva“ identifikacije pojedinca i pokazatelj veze između pojedinca i njegove obitelji. Ime je vidljiv znak integracije u društvenu zajednicu.¹⁰ To je osobito vidljivo u prekograničnim predmetima, u kojima su česti problemi vezani uz pogrešan izgovor te transkripciju ili transliteraciju prezimena. Stoga je njegova pravna zaštita važna ne samo u nacionalnom nego i u prekograničnom pravnom prometu.

Problematika prava na ime komplicirana je uslijed neizbježnih tenzija između interesa pojedinca da odredi i promijeni vlastito ime te interesa države da regulira osobno ime svojih državljana. K tome, tu je i uska veza s temeljnim pravima te

⁵ Taylor 1994, 34.

⁶ Matijević, Berislav 2006. Prava osobnosti – pravo na identitet i ime, *Hrvatska pravna revija*, 15.

⁷ Radolović, Aldo 1985. *Pravo ličnosti kao kategorija građanskog prava*, doktorska disertacija, Zagreb, 264.

⁸ Dropulić, Julijano. 2006. Pravo na osobno ime, *Hrvatska pravna revija*, 3, 36.

⁹ Rosolillo, Giulia. 2009. *Identità personale e diritto internazionale privato*, CEDAM, 8-13. (dalje: Rosolillo 2009 (1)); Rosolillo, Giulia. 2009. Personal identity at crossroad between private international law, international protection of human rights and EU law, *Yearbook of Private International Law*, 11, 14. (dalje: Rosolillo, 2009 (2)).

¹⁰ Više o tome vidi u: Lehmann, Matthias. 2008. What's in a name? Grunkin-Paul and beyond, *Yearbook of Private International Law*, 10, 136-137.

multiplicitet supstancijalnih¹¹ i kolizijskih¹² rješenja. Nažalost, upravo zbog isprepletenosti i tenzija između javnog i privatnog, političnog i apolitičnog, trajnog i promjenjivog u oblikovanju individualnog identiteta, upravo u materiji osobnog imena često dolazi do sraza između različitih pravnih kultura i tradicija. Kombinacija nacionalnih kolizijskih odredbi i divergirajućih nacionalnih prava često rezultira neželjenim učincima u vidu „šepajućih“ pravnih odnosa.¹³ To je ujedno i jedan od najvidljivijih nedostataka aktualnog sustava međunarodnog privatnog prava.¹⁴

Unatoč činjenici da im je *raison d'être* posve različit, u nedostatku boljeg rješenja konačnu riječ u zaštiti prostornog kontinuiteta i stabilnosti osobnog imena nerijetko imaju europski supranacionalni sudovi. Međutim sustavno rješenje problema nije ponuđeno ni na supranacionalnoj razini, iako izgradnjom europskog pravosudnog prostora prvobitna ekonomska unija postupno evoluirala i u socijalno orijentiranu tvorevinu. Potreba osiguranja slobode kretanja osoba kontinuirano usmjerava aktivnosti Unije, osim u smjeru zaštite temeljnih gospodarskih sloboda, i u pravcu zaštite temeljnih ljudskih prava. Jedno od takvih prava, i ujedno *condicio sine qua non* slobode kretanja, jest i pravo na zaštitu i stabilnost identiteta i imena u prekograničnom prometu. Međutim, kako statusna pitanja ne spadaju u nadležnost Europske unije nego u nadležnost država članica, primarna pravna zaštita i dalje je u nadležnosti država članica, *ergo* čvrsto ukorijenjena u tradiciji i

¹¹ Kao što je vidljivo iz prakse nacionalnih i nadnacionalnih sudova, znatne su razlike u materijalno-pravnim rješenjima. Neke države dopuštaju veći, a neke minimalan broj imena i prezimena. Glede prezimena, neke predviđaju isključivo patronimska prezimena, dok druge omogućuju kombiniranje prezimena obaju roditelja. U pogledu mogućnosti promjene imena neke se države striktno drže načela nepromjenjivosti osobnog imena (osim u slučaju statusnih promjena), dok su druge popustljivije i ostavljaju više prostora volji stranaka. Lehmann 2008, 137-138.

¹² S obzirom na to da Europska unija još uvijek nije donijela uredbu kojom bi se unificirale kolizijske odredbe o mjerodavnom pravu za osobno ime, ono je i dalje uređeno odredbama nacionalnih kolizijskih propisa. Većina nacionalnih propisa kao poveznicu koristi državljanstvo ili uobičajeno boravište, iako ima i drugačijih rješenja, primjerice u francuskom (državljanstvo roditelja) ili grčkom (zajedničko uobičajeno boravište roditelja) pravu. Osim toga, promjenu osobnog imena često uzrokuju i određene statusne promjene (brak, razvod, posvojenje) koje mogu biti uređene drugačijim poveznicama, pa se često postavlja pitanje koje je pravo mjerodavno u takvim slučajevima. Više o tome vidi u: Sturm, Fritz 1990. *Selbständige uns unselbständige Anknüpfung im deutschen IPR beim Vor- und Familiennamen*, *Das Ständesamt*, 350-356.

¹³ Kinsch, Patrick. 2010. Recognition in the Forum of a Status Acquired Abroad – Private International Law Rules and European Human Rights Law, u: *Convergence and Divergence in Private International Law* (Boele-Woelki, K.; Einhorn, T.; Girsberger, D.; Symeonides, S. ur.), Hague: Eleven International Publishing, 2010., 260-261.; Mansel, H.-P. 2010. The Impact of the European Union's Prohibition of Discrimination and the Right of Free Movement of Persons on the Private International Law Rules of member States – With comments on the Sayn-Wittgenstein Case before the European Court of Justice, u: *Convergence and Divergence in Private International Law* (Boele-Woelki, K.; Einhorn, T.; Girsberger, D.; Symeonides, S. ur.), Hague: Eleven International Publishing, 2010., 293-294.

¹⁴ Lehmann 2008, 138.

nacionalnom identitetu. S obzirom na to da divergirajuće nacionalne prakse često ne pružaju adekvatnu zaštitu, zalog kontinuiteta i stabilnosti nerijetko se traži u praksi europskih sudova. No, kako je i praksa europskih sudova utemeljena na različitim premisama, pitanje sustavnog rješenja prekograničnog kontinuiteta i stabilnosti osobnog identiteta i imena ostaje i dalje otvoreno pitanje.

Stoga ćemo se u daljnjem tekstu najprije osvrnuti na normativno utemeljenije prava na osobni identitet i ime, potom na praksu supranacionalnih sudova i, nakraju, na mogućnost usvajanja novih pravnih instrumenata koji bi učinkovito poduprli legitimna očekivanja državljana Europske unije u prekograničnom prometu.

2. Pravo na identitet i pravo na ime

Pitanje identiteta u pravu svodi se na priznavanje onih atributa i kvaliteta koji jednu individuu (ili kolektiv) razlikuju od svih ostalih.¹⁵ To znači da osobnost postaje identitetom tek kad je se na određeni način individualizira.¹⁶ Međutim, za razliku od klasične, esencijalističke, koncepcije identiteta koja naglašava statične, nepromjenjive elemente identiteta,¹⁷ većina teoretičara priklanja se mišljenju da taj intrinzični sadržaj svoj puni smisao dobiva tek u odnosu s onime što ga okružuje.¹⁸ Drugim riječima, identitet se formira kroz dijalog i (ponekad) borbu s onima koji nas okružuju, a koji su nam bitni za formiranje identiteta.¹⁹

Neki teoretičari, poput primjerice Halla, zagovaraju dualnu koncepciju identiteta u kojoj razlikujemo intrinzični statični identitet utemeljen na zajedničkom podrijetlu ili povijesti, dakle stabilnom i nepromjenjivom referentnom okviru, te trajno evoluirajući model u kojem je identitet uvijek nepotpun i podložan konstantnoj transformaciji, uvjetovanoj poviješću, kulturom i moći.²⁰

¹⁵ Al Tamimi 2018, 284.

¹⁶ Matijević 2006, 13.

¹⁷ Lavie, Smadar; Swedenburg, Ted, 1996. Introduction: Displacement, Diaspora and Geographies of Identity, u: *Displacement, Diaspora and Geographies of Identity* (Lavie, Smadar; Swedenburg, Ted ur.), Duke University Press, 1996., 1-25.

¹⁸ Eekelar, John. 1994. The interests of the child and the child's wishes: The role of dynamic self-determinism, u: *The Best Interests of the Child: reconciling Culture and Human Rights* (Alston, Philip. ur.), Oxford: Clarendon Press, 1994., 129-148; Wilson, Sarah. 1997. Identity, genealogy and the social family: The case of donor insemination, *International Journal of Law, Policy and the Family*, 2, 270-297.

¹⁹ Wilson 1997, 270-297.

²⁰ Hall, Stuart. 1990. Cultural identity and diaspora, u: *Identity: Community, Culture, Difference* (Rutherford, Jonathan ur.), London: Lawrence & Wishart, 1990., 223-225.

Osobito zanimljivu teoriju, posebice u kontekstu rasprave o imenu kao obilježju identiteta, nudi Derrida u svojim raspravama o pristupu jeziku.²¹ U njegovoj koncepciji jezika riječi ne dobivaju smisao na temelju svoje bazne definicije nego tek u relaciji s drugim riječima. Primjerice riječ robot svoj smisao dobiva tek u odnosu s riječju čovjek, jer ukazuje na različitost robota od čovjeka. Dakle, da bi jezik imao ikakav smisao, mora biti konstruiran oko temeljnih oprečnosti, koje Derrida označava pojmom *différance*.

Prema Redmanu, takvo poimanje značenja jezika ima značajne implikacije i na shvaćanje identiteta.²² Ponajprije, sadržaj pojma *différance* upućuje na zaključak da ni identitet nije fiksna, statična, kategorija jer njegov sadržaj nije moguće temeljiti ni na kakvoj esencijalističkoj definiciji. Nadalje, kao i kod riječi, smisao identiteta manifestira se isključivo u odnosu prema okruženju. Identitet dobiva svoj sadržaj tek u relaciji s različitostima inherentnim drugom/stranom jeziku i kulturi. Konačno, pojam *différance* ukazuje i na implicitnu nestabilnost tako stvorenog identiteta jer svaka promjena okoline predstavlja i potencijalnu prijetnju dotadašnjem poimanju identiteta.²³

Rečeno neminovno upućuje na zaključak da identitet, baš kao i svaki drugi pojam (ako govorimo o jeziku), odnosno svaka druga pojava (ako govorimo o materijalnom svijetu), funkcionira na bazi isključivosti. Svaki identitet, u odnosu na sve ostale identitete, na svojoj margini ima suvišak, nešto što ga diferencira u odnosu na sve „druge“.²⁴ Prema Laclauu, „konstituiranje društvenog identiteta je čin moći“²⁵ jer se formira u odnosu na dominirajuće identitete u okviru određene društvene zajednice, a oni su uvjetovani „temeljnim političkim procesima u podlozi državne moći“²⁶. U okviru takvog modela svaki je pojedinac ujedno i predstavnik cjeline,²⁷ a uvjeti stjecanja dominantnog identiteta određeni su mehanizmom moći (tj. pravnim okvirom) koji im to omogućava.²⁸

²¹ Derrida, Jacques. 1991. *Différance*, u: *A Derrida Reader: Between the Blinds* (Kampuf, Peggy ur.), New York: Columbia University Press, 1991., 59-79.

²² Redman, Peter. 2000. Part I. Introduction, u: *Identity: A Reader* (Du Gay, Paul; Evans, Jessica; Redman, Peter ur.), London: SAGE, 2000., 12.

²³ Grossberg, Lawrence. 1996. Identity and cultural studies: Is there all there is?, u: *Questions of Cultural Identity* (Du Gay, Paul; Hall, Stuart ur.), London: SAGE, 1996., 90.

²⁴ Du Gay, Paul. Questions of cultural identity u: *Who needs identity* (Du Gay, Paul; Hall, Stuart ur.), London: SAGE, 1996., 5.

²⁵ Laclau, Ernesto. 1990. *New Reflections on the Revolution of Our Time*, London: Verso, 31.

²⁶ Laclau 1990, 32.

²⁷ Grossberg 1996, 87.

²⁸ Laclau 1990, 32.

Prema Radoloviću, „pravo na identitet ukazuje se kao čisti relacijski odnos između pravnog subjekta i svih drugih pravnih subjekata određene društvene zajednice, koji su dužni poštivati takvo subjektivno pravo određenog nositelja tog prava.“²⁹ To implicira da pravo na identitet uključuje ne samo priznavanje identiteta formiranog u relaciji s drugima nego, prema potrebi, i njegovu zaštitu.³⁰

Sve navedeno moguće je prepoznati i u odnosu na pravo na ime. Naime još od pretpovijesnog razdoblja i buđenja svijesti o ljudskoj individualnosti osobno ime neraskidivo je vezano uz pitanje identiteta.³¹ Tako je već kod mnogih starih naroda ime jedna od bitnih dimenzija i uvjet socijalne egzistencije individuuma,³² a i implikacija njegovog društvenog položaja.³³ Pravna zaštita osobnog imena prisutna je već u prvim građanskopravnim kodifikacijama, koje ga štite najprije kao imovinsko pravo, a potom kao pravo osobnosti,³⁴ odnosno, u državama *common lawa*, kao pravo na privatnost.³⁵

Radi se o pravu koje se ubraja u kategoriju kvalificiranih temeljnih prava, tj. pravu koje može biti limitirano ako je u konfliktu s drugim pravima.³⁶ U slučajevima u kojima to individualno pravo kolidira s kolektivnim pravima zakonodavci i sudovi neminovno ga moraju balansirati i/ili rangirati.³⁷ U kontekstu prekograničnog priznavanja imena to otvara brojna pitanja – pravna, politička, društvena.³⁸

U svakom slučaju, najveći teret leži na nadležnim nacionalnim tijelima. Pitanje određivanja imena i dalje je uređeno uglavnom nacionalnim propisima. Sud stvara pretpolitički konstrukt identiteta koji se pridržava prihvaćenih normi države i procjenjuje traženje podnositelja zahtjeva, „višak identiteta“, kroz taj konstrukt.³⁹ Potreba zaštite nacionalnog identiteta i nacionalnog jezika, kao sredstva očuvanja tradicije i kolektivnog identiteta, sama po sebi dovodi do indirektno diskriminacije na temelju etniciteta.⁴⁰ Odatle jasno proizlazi da u prekograničnim

²⁹ Radolović 1985, 262.

³⁰ Taylor 1994, 149.

³¹ Dropulić 2006, 122.

³² Višić, Marko. 1993. *Književnost drevnog Bliskog istoka*, Zagreb: Naprijed, 41.

³³ Hlača, Nenad. 1996. Osobno ime i obiteljskopravni odnosi, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 46.68.; Romac, Ante. 1987. *Rimsko pravo*, Zagreb: Narodne novine, 84-85.

³⁴ Vidi: Dropulić, 2006, 125-126, i tamo navedeni autori

³⁵ Dropulić 2006, 126.

³⁶ Više o tome vidi u: Marshall, Jill. 2009. *Personal Freedom through Human Rights Law? Autonomy, Identity and Integrity under the European Convention on Human Rights*, Martinus Nijhoff Publishers Leiden, 4 i 34.

³⁷ Dagilte, Egle; Stasinopoulos, Panos; Łazowski, Adam. 2015. The importance of being earnest: Spelling of names, EU citizenship and fundamental rights, *Croatian Yearbook of European Law & Policy*, 11, 2.

³⁸ Dagilte, Stasinopoulos, Łazowski 2015, 2.

³⁹ Al Tamimi 2018, 295.

⁴⁰ Kochenov, Dimitry; Poleshchuk, Vadim; Dimitrovs, Aleksejs. 2013. Do Professional Linguistic Requirements Discriminate? A Legal Analysis: Estonia and Latvia in the Spotlight, *European Yearbook on Minority issues*, 10, 137.

predmetima koji se odnose na osobni identitet i ime spomenuta pravila mogu biti u sukobu s temeljnim ljudskim pravima, a mogu predstavljati i zapreku ostvarivanju temeljnih sloboda unutar europskog pravosudnog prostora. Stoga ne čudi da su se pitanjem kontinuiteta osobnog imena u više navrata bavili i Europski sud za ljudska prava i Sud Europske unije.

3. Zaštita identiteta i imena u praksi Suda za ljudska prava

Praksa Europskog suda za ljudska prava nedvojbeno ukazuje na to da je zaštita identiteta i osobnog imena moguće ostvarivati na temelju različitih odredaba Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: EKLJP).⁴¹ Tako se na temelju članka 8. štiti pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, na temelju članka 9. sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti, odnosno na temelju članka 11. pravo na slobodu okupljanja i udruživanja te na temelju članka 14. zabrana diskriminacije. Ipak, relevantna praksa Suda za ljudska prava vezana uz prekogranični kontinuitet i stabilnost osobnog imena najčešće se temelji upravo na članku 8. EKLJP-a.

Međutim, kao što to navodi Bhabha, i praksa Suda za ljudska prava pokazuje da pojedinac koji na različite načine pripada određenoj nacionalnoj državi teško može pronaći utočište isključivo u generalno formuliranim ljudskim pravima.⁴² To stoga što su i međunarodni sporazumi, kakav je i EKLJP, samo sredstvo komunikacije među različitim nacijama,⁴³ što upućuje na zaključak da izvan okvira nacionalnog identiteta još uvijek ne postoji samostalni referentni okvir. U prilog navedene tvrdnje govori i članak 4. Ugovora o Europskoj uniji⁴⁴ koji kao jedno od temeljnih načela ističe upravo zaštitu nacionalnog identiteta.⁴⁵ Tu je i niz drugih međunarodnih instrumenata koji eksplicitno ili implicitno štite pravo na identitet namećući državama ugovornicama obvezu poduzimanja pozitivnih mjera radi zaštite i promicanja očuvanja i razvoja osobnog identiteta.⁴⁶

⁴¹ NN MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.

⁴² Bhabha, Homi K. 2000. On minorities: Cultural rights, *Radical philosophy*, 100 Mar/Apr 2000, 3-6.

⁴³ Huddart, David. 2006. *Homi K. Bhabha*, London – New York: Routledge, 131.

⁴⁴ Sl. l. EU C 202/13 od 7. 6. 2016. (pročišćena verzija).

⁴⁵ Čl. 4. st. 2. UEU: „Unija poštuje jednakost država članica pred Ugovorima, kao i njihove nacionalne identitete, koji su neodvojivo povezani s njihovim temeljnim političkim i ustavnim strukturama, uključujući regionalnu i lokalnu samoupravu. (...)”

⁴⁶ Tako primjerice članak 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (1950.), članak 8. Konvencije UN-a o pravima djeteta (1989.), članak 24. stavak 4. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (1966.), članci 9., 16. i 30. Haške konvencije o međunarodnom posvojenju itd. Više o tome vidi u: Župan, Mirela. 2020. Identity of a child in cross-border legal transit (Naming law at focus), *Human Rights Protection Yearbook, Protection of the rights of the child „30 years after the adoption of the Convention on the rights of the child“*, 2019, 548-550.

U praksi Europskog suda za ljudska prava pravo na identitet i pravo na ime, kao jedan od elemenata osobnog identiteta, štite se u kontekstu prava na privatni i obiteljski život (članak 8. EKLJP-a).⁴⁷ Radi se o kvalificiranom pravu koje može biti ograničeno pod uvjetom da je ograničenje zakonito, usmjereno na točno određeni cilj, nužno u demokratskom društvu i proporcionalno.⁴⁸ U predmetima koji se tiču osobnog imena takva su ograničenja relativno česta, imaju za cilj zaštitu kolektivnih interesa, poput jezika, tradicije, nacionalne povijesti, osiguranja jednakosti svih građana itd.⁴⁹

S obzirom na okolnost da se Europski sud za ljudska prava uglavnom fokusira na procjenu kompatibilnosti nacionalnih odredaba i/ili praksi s temeljnim ljudskim pravima, većina predmeta odnosi se na „čisto“ unutarnje situacije, no to ne znači da nema i predmeta s međunarodnim elementom. Prostorni kontinuitet imena, tj. njegova opstojnost i izvan granica države podrijetla, ima dualnu ulogu. S jedne strane omogućuje pojedincu da ima isto ime u bilo kojoj državi u koju uđe, a s druge strane omogućuje državnom aparatu sigurnu identifikaciju pojedinca.⁵⁰ Imajući to u vidu, Europski sud za ljudska prava osnažio je pravo na jedno ime, čiji je kontinuitet potrebno štiti i u prekograničnim predmetima koristeći sva raspoloživa pravna sredstva, uključujući neprimjenu nacionalnih kolizijskih odredaba i odredaba o priznavanju stranih sudskih i administrativnih odluka.⁵¹

Odluke Suda za ljudska prava koje se tiču prekograničnih predmeta vezanih uz osiguranje kontinuiteta i stabilnosti osobnog imena moguće je podijeliti u dvije grupe. Prvu sačinjavaju one odluke u kojima se traži osiguranje kontinuiteta osobnog imena kroz priznavanje novog osobnog imena stečenog u nekoj drugoj državi. Tako je primjerice zaštita osobnog imena u predmetu *Burghartz*⁵² osigurana pozivanjem na članak 14. (zabrana diskriminacija) i članak 8. (pravo na privatni

⁴⁷ Al Tamimi 2018, 288.

⁴⁸ Marshall 2009, 4.

⁴⁹ Župan 2020, 553.

⁵⁰ Rosolillo 2009(2), 147.

⁵¹ Marino, Silvia. 2016. *The cross-border continuity of personal identity in the European Union*, London: UACES 46th Annual Conference, 3.

⁵² Application no. 16213/90 *Burghartz v. Switzerland*, od 22. 4. 1994. Tužitelji, gospođa Burghartz (švicarska i njemačka državljanica) i gospodin Burghartz (švicarski državljanin), s prebivalištem u Švicarskoj, vjenčali su se u Njemačkoj. Sukladno njemačkim propisima, odabrali su ime supruge kao obiteljsko ime. Po povratku u Švicarsku utvrdili su da je u švicarskom matičnom uredu kao obiteljsko prezime upisano suprugovo prezime. Tužitelji su zatražili ispravak obiteljskog prezimena i da suprug, uz suprugino, zadrži i vlastito prezime s obzirom na to da ga isto čini prepoznatljivim u akademskoj zajednici čiji je član. Za razliku od zahtjeva za ispravkom obiteljskog prezimena koji je usvojen, zahtjev da suprug uz obiteljsko zadrži i vlastito prezime odbijen je.

život) EKLJP-a. Sud je smatrao da osobno ime, koje je već postalo poznato i u profesionalnim krugovima, čini integralni dio privatnog života te osobe, a i sredstvo je njegove identifikacije u društvu te u profesionalnoj okolini: „Kao sredstvo osobne identifikacije i povezivanja s obitelji ime osobe ipak se tiče njegovog ili njezinog privatnog života. Činjenica da društvo i država imaju interes regulirati upotrebu osobnog imena to ne isključuje, budući da je ovaj aspekt javnog prava kompatibilan s privatnim životom i do izvjesnog stupnja s pravom uspostavljanja odnosa s drugim ljudima, upotreba u profesionalnom ili poslovnom kontekstu, kao i u svim ostalim.“⁵³ Naravno, tu je i niz drugih predmeta kojima je Sud naknadno potvrdio da pravo na privatni život uključuje i poštovanje osobnog identiteta, s posebnim osvrtom na osobno ime kao integralni dio identiteta i sredstvo identifikacije.⁵⁴

Drugu grupu sačinjavaju one odluke u kojima se traži osiguranje kontinuiteta osobnog imena kroz pravo na zadržavanje istog osobnog imena, kao sredstva osobne identifikacije, u nekoj drugoj državi. Iako se, zbog specifičnog činjeničnog sklopa, odluka u predmetu *Burghartz* djelomično uklapa i u ovu kategoriju, odluka u predmetu *Kismoun*⁵⁵ temelji se isključivo na članku 8. EKLJP-a. U navedenom predmetu tužitelj od države članice Europske unije traži zadržavanje osobnog imena (imena i prezimena) pod kojim je registriran u državi ne-članici i kojim se koristi veći dio života i stoga ga doživljava kao dio osobnog identiteta. Sud je zaključio da je pravo na ime u funkciji osobne identifikacije u privatnoj sferi. Posljedično tome, sve države ugovornice EKLJP-a imaju pozitivnu obvezu balansiranja interesa pojedinca da ima jedno osobno ime i interesa države veza-nih uz identifikaciju svojih građana. Sud je potvrdio da, s obzirom na prisutnost javnog interesa u ovom predmetu, država ima široku diskrecijsku ocjenu, ali da

⁵³ Paragraf 24. Odluke Suda za ljudska prava.

⁵⁴ Application no. 38/1993/433/512 *Stjerna v. Finland*, od 25. 11. 1994.; Application no. 11369/05 *Golemanova v. Bulgaria*, od 17. 2. 2011.; Application no. 56759/08 *Negrepontis-Gianninis v. Greece*, od 3. 5. 2011., etc.

⁵⁵ Application no. 32265/10 *Henry Kismoun v. France*, od 5. 3. 2014. Tužitelj dvojnog državljanstva, alžirskog po ocu i francuskog po majci, u evidenciji građanskih stanja u Francuskoj registriran je pod majčinim prezimenom Henry. U trenutku pokretanja postupka roditelji više nisu živi. Nakon što ga je, u dobi od tri godine, zajedno s bratom i sestrom, napustila majka, djecu uzima otac i 1961. godine odvodi u Alžir. Otac, obitelj i prijatelji tužitelja su oduvijek nazivali Kismoun. U Alžiru se pod tim prezimenom školovao (1963. – 1970.) te služio vojsku (1975. – 1977.). Pod tim je prezimenom upisan u evidenciju građanskih stanja u Alžiru. Posredovanjem francuskog konzulata u Alžiru, tužitelj je 1977. godine pokušao uspostaviti kontakt s majkom, koja ga je obavijestila da to ne želi. Tom je prilikom saznao i da je u Francuskoj registriran kao Christian Henry, a ne kao Cherif Kismoun, kao u Alžiru. Tužitelj je u Francuskoj tražio ispravak osobnog imena ali mu je zahtjev višekratno odbijan, uključujući i odbijenicu koju je 2003. godine dobio od ministra pravosuđa.

je neuvažavanjem prava pojedinca na jedno osobno ime tu diskrecijsku ocjenu primijenila pogrešno.

Očito je da praksa Suda za ljudska prava sugerira vidljivu tenziju između političkog i apolitičnog kao zajedničke niti u pristupu identitetu od strane suda.⁵⁶

4. Zaštita identiteta i imena u praksi Suda Europske unije

Zaštitom identiteta, a time i osobnog imena, u prekograničnim predmetima u više se navrata bavio i Sud Europske unije. Radi se o predmetima: *Konstantinidis*, *Garcia Avello*, *Grunkin Paul*, *Sayn-Wittgenstein*, *Runevič-Vardyn*, *Freitag* te *Bogendorff von Wolfersdorff*. No njegov je pristup problematici osobnog imena znatno drugačiji nego u slučaju Europskog suda za ljudska prava.

S obzirom na to da Europska unija nije ugovornica međunarodnih sporazuma koji reguliraju tu materiju te s obzirom na primarno gospodarsku svrhu europskog udruživanja, tek usvajanjem Europske povelje o temeljnim ljudskim pravima 2000. godine⁵⁷ Sud Europske unije i formalno je vezan voditi računa o temeljnim ljudskim pravima.⁵⁸ Obveza poštovanja privatnog i obiteljskog života eksplicitno je normirana člankom 7. Povelje, i to gotovo identično kao što je to normirano člankom 8. EKLJP-a. Sukladno stavku 3. članka 52. Povelje, razina zaštite temeljnih ljudskih prava uspostavljena EKLJP-om, predstavlja minimalni standard, koji je moguće proširivati.

Ta promjena polako se počinje reflektirati i u praksi Suda Europske unije. Za razliku od ranijih predmeta vezanih uz problematiku prekogranične stabilnosti osobnog imena u kojima se pitanje ljudskih prava gotovo pa nije ni spominjalo, počevši s predmetom *Sayn-Wittgenstein*, Sud je (makar uzgredno) u svoje odluke počeo uključivati referencu na pravo na osobni identitet kao temeljno ljudsko pravo.⁵⁹

Međutim prekogranična stabilnost osobnog identiteta, a time i osobnog imena, prepoznata je kao jedan od uvjeta ostvarivanja temeljnih prava i sloboda zagaraniranih svakom građaninu Unije.⁶⁰ Upravo na toj platformi, a ne na priznavanju osobnog statusa kao temeljnog ljudskog prava, Sud Europske unije temelji većinu svojih odluka

⁵⁶ Al Tamimi 2018, 296.

⁵⁷ Sl. l. EZ C 364/1 od 18. 12. 2000.

⁵⁸ Craig, Paul; De Burca, Grainne. 2015. *EU Law: Text, Cases and Materials*, Oxford University Press, 383-384.

⁵⁹ Sud EU, C-208/09 *Sayn-Wittgenstein*, ECLI:EU:C:2010:806, toč. 52 (pravo na ime kao konstitutivni element identiteta i privatnog života); Sud EU, C-391/09 *Runevič-Vardyn and Wardyn*, ECLI:EU:C:2011:291, toč. 66; Sud EU, C-438/14 *Bogendorff von Wolfersdorff*, ECLI:EU:C:2016:401, toč. 35.

⁶⁰ Više o tome vidi u: Čapeta, Tamara; Rodin, Siniša. 2011. *Osnove prava Europske unije*, Zagreb: Narodne novine, 91-114; Ehlers, Dirk (ur.). 2011. *European Fundamental Rights and Freedoms*, Berlin, Boston: De Gruyter, 2007.

vezanih uz osobno ime. Temeljna ljudska prava evidentno su supsidijarnog karaktera i u funkciji gospodarskih sloboda.

Tako je u predmetu *Konstantinidis*⁶¹ Sud Europske unije osigurao zaštitu osobnog imena u kontekstu zaštite prava na slobodu nastana i slobodu pružanja usluga, odnosno zaštite temeljnih gospodarskih sloboda. S obzirom na to da su i pogrešna transkripcija i ispravna transliteracija u konkretnom slučaju podjednako mijenjale fonetske značajke imena, Sud je to protumačio kao potencijalnu zapreku ostvarivanju temeljnih gospodarskih sloboda.

U svim ostalim predmetima Sud Europske unije svoju je odluku utemeljio na državljanstvu Unije, načelu nediskriminacije i pravu na slobodu kretanja.

U predmetu *Garcia Avello*^{62, 63} Sud Europske unije prvi je put eksplicitno istaknuo vezu između prava na slobodu kretanja i potrebe zaštite stabilnosti osobnog imena.⁶⁴ Svoju je odluku utemeljio na prilično širokom poimanju diskriminacije. Naveo je da načelo nediskriminacije nalaže da se jednake situacije trebaju tretirati jednako, a nejednake nejednako, osim ako je postupanje utemeljeno na objektivnim razlozima nevezanim za državljanstvo odnosno osobe te proporcionalno u

⁶¹ Sud EU, C-168/91 *Christos Konstantinidis v. Stadt Altensteig*, ECLI:EU:C:1993:115. Grčki državljanin Konstantinidis, koji je sklopio brak u Njemačkoj, tražio je ispravak osobnog imena upisanog u prijepis vjenčanog lista, s obzirom na to da je u njemu prezime upisano kao fonetska inačica njegova prezimena na grčkom, a na temelju transkripcije njegova prezimena na latinično pismo u njegovu grčku putovnicu. Radi usklađivanja prezimena upisanog u vjenčani list s prezimenom upisanim u rodni list, njemačko nadležno tijelo zatražilo je prijevod rodnog lista. S obzirom na to da je prijevod obavljen na temelju norme ISO-18, koja predviđa transliteraciju, prijepisom je izobličen izgovor prezimena tužitelja. Tužitelj je potom zatražio pravnu zaštitu, a nadležni njemački sud obratio se Sudu EU.

⁶² Sud EU C-148/02 *Garcia Avello*, ECLI:EU:C:2003:539. Španjolski državljanin prezimena Garcia Avello i belgijska državljanka prezimena Weber, s prebivalištem u Belgiji, dobili su dvoje djece, dvojnog državljanstva (belgijskog i španjolskog). Prilikom upisa u matricu rođenih belgijski je matičar u skladu s belgijskim pravom djecu upisao s očevim prezimenom Garcia Avello. S obzirom na to da su, prilikom upisa pri španjolskom veleposlanstvu, u skladu sa španjolskim pravom, djeca upisana s prezimenom Garcia Weber, roditelji su od belgijskog nadležnog tijela zatražili ispravak upisa. Nakon što im je zahtjev odbijen i predložena promjena prezimena djece u Garcia, roditelji su se obratili Ministarstvu pravosuđa, koje im je odgovorilo da je, u skladu s belgijskim pravom, takva promjena moguća isključivo na temelju kraljeva dopuštenja, a da u konkretnom slučaju ne postoje dostatni razlozi za traženje takvog odobrenja. Roditelji su, potom, od belgijskog Državnog savjeta zatražili poništaj navedene odluke. U dvojbi oko usklađenosti belgijskog prava s pravom Europske unije, Državni savjet uputio je zahtjev Sudu EU.

⁶³ Više o predmetu vidi u: Ballarino, Tito; Ubetazzi, Benedetta. 2004. On Avello and other judgements: A new point of departure in the conflict of laws?, *Yearbook of Private International Law*, 6, 85-128.

⁶⁴ Winkler, Sandra. 2013. Pravo na osobno ime u praksi europskih sudova, u: *Europsko obiteljsko pravo* (Bodiroga-Vukobrat, Nada; Hlača, Nenad; Hrbar, Dubravka; Jakovac-Lozić, Dijana; Korać Graovac, Aleksandra; Lapaš, Davorin; Majstorović, Irena; Medić Musa, Ines; Novak, Barbara; Sikirić, Hrvoje; Smokvina, Vanja; Winkler, Sandra; Žnidarišić Skubic, Viktorija; Župan, Mirela) Zagreb: Narodne novine, Zagreb, 137.

odnosu na zakoniti cilj.⁶⁵ Zaključio je da su dvojni državljani u drugačijoj situaciji u odnosu na državljane koji imaju državljanstvo samo jedne države, jer prema pravima obiju država čiji su državljani mogu imati različito osobno ime.

Istaknuo je da eventualni nesklad u prezimenima, kao u konkretnom slučaju, može prouzročiti ozbiljne neugodnosti, kako u profesionalnom tako i u privatnom životu – a vezano uz korištenje i pravni učinak diploma i osobnih dokumenata izdanih u jednoj državi čiji nositelji imaju državljanstvo u drugoj državi čije državljanstvo također imaju.⁶⁶ Stoga, „upravnim tijelima jedne države, u okolnostima kao u predmetnom slučaju, nije dopušteno odbiti zamolbu izmjene prezimena maloljetnoj djeci, koja su državljani više država članica Unije, ako se tim zahtjevom želi postići da djeca nose prezime koje bi inače nosila na temelju prava i tradicije druge države čiji su državljani“⁶⁷. U najkraćim crtama, u okolnostima kakve su u ovom slučaju, odluke koje se tiču imena registriranog u drugoj državi članici moraju se prihvatiti kao *faits accomplis*.

U predmetu *Grunkin Paul*⁶⁸ Sud Europske unije ponovno je istaknuo potrebu usklađenosti nacionalnih zakonodavstava s odredbama prava Europske unije. Podsjetio je i da nacionalni propis koji pojedine vlastite državljane dovodi u nepovoljniji položaj, samo zbog toga što su ostvarivali slobodu kretanja i boravka u drugoj državi članici, predstavlja ograničenje temeljnih sloboda.⁶⁹ Iako nije utvrdio postojanje diskriminacije, utvrdio je postojanje zapreke slobodi kretanja. Ponovio je da ozbiljne neugodnosti mogu podjednako nastati u situaciji dvojnog državljanstva dotičnih osoba i u situaciji kada je u državi rođenja i boravišta određivanje prezimena povezano s boravištem, dok je u državi čije državljanstvo te osobe imaju to određivanje povezano s državljanstvom.⁷⁰ Prema mišljenju Suda Europske unije, nijedan od razloga navedenih u prilog tome da se određivanje prezimena osobe povezuje s državljanstvom te osobe, bez obzira na to koliko ti

⁶⁵ Toč. 31. Odluke Suda EU.

⁶⁶ Toč. 36. Odluke Suda EU.

⁶⁷ Toč. 45. Odluke Suda EU. Prijevod preuzet iz: Winkler, Sandra. 2011. Praksa Europskog suda o korištenju više prezimena, u: *Zbirka presuda Europskog suda (Izbor recentne prakse)* (Bodiroga-Vukobrat, Nada; Đerđa, Dario; Pošćić, Ana ur.), Zagreb: Inženjerski biro, 2011., 146.

⁶⁸ Sud EU, C-353/06 *Grunkin Paul*, ECLI:EU:C:2008:559. Za vrijeme života u Danskoj, njemački državljani prezimena Grunkin i Paul dobili su dijete, koje je također njemački državljanin i koje je na temelju danskog prava dobilo prezime Grunkin-Paul. Na temelju odredaba njemačkog prava koje zabranjuje dvojno prezime, njemački matični ured odbio je priznati prezime djeteta kako je određeno u Danskoj. Nedugo potom roditelji su se razveli a da nisu odredili obiteljsko prezime već su ponovno zatražili od nadležnog tijela upis prezimena kako je stečeno u Danskoj. Kada je i taj zahtjev odbijen, roditelji su se obratili nadležnom njemačkom sudu, koji je, u dvojbi oko usklađenosti odredaba njemačkog prava s pravom Europske unije, uputio zahtjev Sudu EU.

⁶⁹ Toč. 21. Odluke Suda EU.

⁷⁰ Toč. 24. Odluke Suda EU.

razlozi sami po sebi bili legitimni, nije toliko važan da bi se njime, u okolnostima kao što su one u glavnom postupku, opravdalo odbijanje nadležnih tijela države članice da priznaju prezime djeteta kako je već određeno i registrirano u drugoj državi članici u kojoj je dijete rođeno i u kojoj boravi od rođenja te koje, kao i njegovi roditelji, ima samo državljanstvo prve države članice.⁷¹

Navedeni je predmet po mnogočemu zanimljiv. To je prvi slučaj da je Sud Europske unije „prisilio“ državu članicu na priznanje prezimena stečenog u drugoj državi u kojoj je njezin državljanin rođen i u kojoj živi. Time je, na indirektan način, ograničio isključivu nadležnost države članice da odredi ime i onih vlastitih državljana koji ne posjeduju drugo državljanstvo. Ujedno je osnažio autonomiju roditelja omogućujući im izbor između imena danog u državi rođenja i imena danog u državi čije je dijete državljanin. Pokazao je i odlučnost da stane na kraj šepajućim pravnim odnosima. Međutim, otvorio je neke druge „fronte“, prije svega pitanje o mogućim drugačijim (sustavnim) rješenjima te problematike.⁷²

U predmetu *Sayn-Wittgenstein*,⁷³ uz uobičajenu kontrolu temeljnih sloboda, Sud Europske unije prvi je put u odluci vezanoj za osobno ime eksplicitno naveo obvezu poštovanja osobnog identiteta kao temeljnog ljudskog prava, u prilog čemu se poziva i na relevantnu praksu Suda za ljudska prava.⁷⁴

Sud je utvrdio da odluka nacionalnog suda o nemogućnosti izmjene osobnog imena predstavlja ozbiljnu neugodnost za tužiteljicu,⁷⁵ a i zapreku slobodi kretanja teritorijem Europske unije. Međutim, podržao je stav austrijske Vlade da se navedenim ograničenjem štiti nacionalni identitet⁷⁶ te jednakost svih građana

⁷¹ Toč. 31. i 39. Odluke Suda EU.

⁷² Više vidi u: Lehman 2008, 149-163.

⁷³ Sud EU-a, C-208/09 *Sayn-Wittgenstein*, ECLI:EU:C:2010:806. Tužiteljica, austrijska državljanka, 1991. godine, za vrijeme života u Njemačkoj, na temelju posvojenja od strane njemačkog državljanina, promijenila je dotadašnje prezime u prezime posvojitelja. Unatoč činjenici da je u Austriji ustavnim zakonom ukinuto plemstvo, a da je prezime posvojitelja sadržavalo plemićku titulu, austrijsko nadležno tijelo upisalo je novo ime tužiteljice u matičnu knjigu rođenih. Na temelju tog upisa izdavane su joj u Austriji isprave o državljanstvu i putovnica; na temelju tog imena izdana joj je u Njemačkoj vozačka dozvola, a registrirala je i poduzeće za promet nekretninama. Međutim, nakon što je 2003. godine, u predmetu sa sličnim činjeničnim sklopom, austrijski Ustavni sud presudio da sukladno austrijskom pravu austrijski državljani ne smiju nositi plemićke titule, predsjednik pokrajinske vlade u Beču naredio je ispravak tog upisa. S obzirom na to da njezin prigovor nije uvažan, tužiteljica se obratila nadležnom Upravnom sudu sa zahtjevom za poništaj odnosne odluke. U dvojbi oko usklađenosti austrijskog prava s pravom Europske unije, Upravni sud uputio je zahtjev Sudu EU.

⁷⁴ Toč. 52. Odluke Suda EU.

⁷⁵ Toč. 63. – 71. Odluke Suda EU.

⁷⁶ Ovo nije prvi predmet u kojem je Sud EU zaštitio nacionalni identitet (normiran čl. 4. st. 2. Ugovora o EU). To je napravio već ranije, u predmetima *Groener* (Sud EU, C- 379/87, ECLI:EU:C:1989:599) i *Omega* (Sud EU, C-36/02, ECLI:EU:C:2004:614). Međutim, to je prvi predmet u kojem se Sud EU eksplicitno pozvao na klauzulu (nacionalnog) identiteta. Klauzula identiteta ili tzv. Christophersen klauzula razvijena je još

pred zakonom.⁷⁷ Drugim riječima, ograničenje koje predviđa nacionalno zakonodavstvo opravdano je zaštitom javnog poretka.

U predmetu *Runevič-Vardyn*⁷⁸ Sud Europske unije priznao je potrebu zaštite bogatog europskog nasljeđa,⁷⁹ ali je i ponovio da takvi napori ne bi smjeli neproporcionalno utjecati na temeljna prava državljana Unije te da je ocjena proporcionalnosti mjere u okvirima slobodne ocjene nadležnog nacionalnog tijela. U odnosu na postupak izmjene imena zaključio je da nema elemenata diskriminacije, a vezano uz izostanak dijakritičkih znakova zaključio je da to ne predstavlja povredu prava na slobodu kretanja, s obzirom na to da se takvi znakovi i inače često ispuštaju uslijed različitih tehničkih ograničenja.⁸⁰ Svojom odlukom Sud Europske unije zaštitio je nacionalni jezik Litve kao dio njezina nacionalnog identiteta, odnosno nacionalnog javnog poretka.

U predmetu *Bogendorff von Wolffersdorff*⁸¹ Sud Europske unije ponovio je da, iako su pravila koja uređuju upis u knjige o građanskim stanjima prezimena i

tijekom razrade nikad usvojenog Ustava za Europu. Današnja varijanta klauzule ponešto je izmijenjena u odnosu na originalnu, i to na štetu jasnoće i njezine uloge u europskom pravnom poretku. Prema mišljenju nekih autora, mogla bi poslužiti rekonceptualizaciji odnosa između europskog i nacionalnog prava, u smislu približavanja doktrine apsolutnog prvenstva europskog prava (koju zagovara Sud Europske unije) u odnosu na nacionalno (uključujući i ustavno) pravo, i doktrine relativnog prvenstva europskog prava (koju slijede neki ustavni sudovi). Tako: Von Bogdany, Armin; Schill, Stephan W. 2011. Overcoming Absolute Primacy: Respect for National Identity under the Lisbon Treaty, *Common Market Law Review*, 48, 1421. Vidi i: Novak, Stjepan. 2020. Dijalozi između ustavnih sudova država članica Europske unije i Suda Europske unije, *Pravni vjesnik*, 3-4, 113-136.

⁷⁷ Toč. 74. Odluke Suda EU.

⁷⁸ Sud EU, C-391/09 *Runevič-Vardyn and Wardyn*, ECLI:EU:C:2011:291. Tužiteljica, litavska državljanka poljske nacionalnosti, nakon sklapanja braka s poljskim državljaninom Wardynom, zatražila je od litavskog nadležnog tijela ispravak svojeg osobnog imena u rodnom i u vjenčanom listu. Navela je da je u rodnom listu izdanom od nadležnog litavskog tijela po rođenju pri upisu njezina imena, umjesto upisa originalnog imena s poljskim dijakritičkim znakovima, korištena transkripcija (u svrhu postizanja fonetske usklađenosti s litavskim jezikom) te ćirilčno pismo, a da joj je naknadno izdan rodni list s istim transkribiranim imenom napisan na latiničnom pismu. Navela je i da joj je i u vjenčanom listu bračno prezime napisano u skladu s litavskim pismom, pa je umjesto Runevič-Wardyn upisana kao Runevič-Vardyn. Kako joj je za vrijeme boravka i rada u Poljskoj poljsko nadležno tijelo izdalo rodni list s osobnim imenom napisanim u skladu s pravilima poljskog jezika, a također i vjenčani list s osobnim imenima nje i supruga napisanim u skladu s pravilima poljskog jezika, zatražila je od nadležnog litavskog tijela ispravak imena i prezimena u rodnom i vjenčanom listu. Njezinu zahtjevu pridružio se i suprug u dijelu koji se odnosi na ispravak osobnog imena u vjenčanom listu navodeći da je njegovo ime transliterirano u litavski jezik dok je prezime upisano u skladu s pravilima poljskog jezika. S obzirom na to da je nadležno litavsko tijelo, pozivajući se na odredbe litavskog prava koje ne dopuštaju ispravke, odbilo provesti tražene ispravke te na raniju odluku litavskog Ustavnog suda kojom potvrđuje da osobna imena moraju biti u skladu s pravilima litavskog službenog jezika, nadležni litavski sud obratio se Sudu EU.

⁷⁹ Toč. 86. Odluke suda EU.

⁸⁰ Toč. 81. i 82. Odluke Suda EU.

⁸¹ Sud EU, C-438/14 *Bogendorff von Wolffersdorff*, ECLI:EU:C:2016:401. Tužitelj, njemački državljanin Nabil Bagdadi, u upravnom postupku za promjenu imena najprije je promijenio ime u Nabil Peter Bogendorff da bi potom, slijedom posvojenja, ponovno promijenio ime u Nabil Peter Bogendorff von Wolffersdorff. Tijekom 2001. godine preselio se u Veliku Britaniju, gdje je tijekom 2004. godine naturalizacijom stekao

imena osobe u nadležnosti država članica, one ipak prilikom izvršavanja te nadležnosti moraju poštovati pravo Unije i osobito odredbe Ugovora koje se odnose na slobodu priznatu svakom građaninu Unije da se kreće i boravi na državnom području država članica.⁸²

U vezi s (ne)postojanjem ograničenja naveo je četiri razloga kojima bi se moglo opravdati odbijanje priznanja i upisa imena i prezimena koje je tužitelj u glavnom postupku stekao u drugoj državi članici. Ti su razlozi vezani za načela određenosti i kontinuiteta imena, okolnost da je promjena imena u drugoj državi članici bila namjeran izbor, neovisan i bez ikakve veze s promjenom osobnog statusa slijedom primjene odredaba obiteljskog prava, duljinu i složenost izabranog imena kao i za razloge povezane s njemačkim ustavnim izborom i ukidanjem plemićkih titula.⁸³ U pogledu prvog razloga, Sud je naveo da zabrana promjene osobnog imena neovisno o promjeni statusa, a radi održavanja kontinuiteta imena, sama po sebi ne može opravdati odbijanje priznavanja prezimena valjano stečenog i registriranog u drugoj državi članici. U pogledu drugog razloga, naveo je da dobrovoljna promjena imena sama po sebi ne ugrožava javni nacionalni poredak, pa da ni sama ta činjenica ne opravdava takvo ograničenje. To tim više što je osobno ime konstitutivni element identiteta, koji je zaštićen i odredbama EKLJP-a i Europske povelje o temeljnim ljudskim pravima. U pogledu posljednjeg razloga, Sud je utvrdio da su svi privilegiji i nejednakosti vezani uz rođenje ili stanje ukinuti, osim onih plemićkih titula koje su se stvarno koristile prilikom stupanja na snagu Weimarskog ustava, koje je moguće zadržati kao elemente imena i moguće prenositi zbog toga što pripadaju osobnom statusu.⁸⁴ Opravdanje koje se odnosi na načelo jednakosti njemačkih građana pred zakonom i na ustavni odabir ukidanja privilegija i nejednakosti te zabrane nošenja plemićkih

britansko državljanstvo zadržavajući pritom njemačko državljanstvo. Na temelju odredaba engleskog prava, izjavom danom Vrhovnom sudu Engleske i Walesa, promijenio je ime u Peter Mark Emanuel Graf von Wolffersdorff Freiherr von Bogendorff. Tijekom 2005. godine tužitelj se sa suprugom preselio natrag u Njemačku, gdje im se rodila kći. Rođenje kćeri, njemačkog i britanskog državljanstva, prijavljeno je Općem konzulatu Velike Britanije u Düsseldorfu, gdje je u rodni list i britansku putovnicu uneseno ime Larissa Xenia Gräfin von Wolffersdorff Freiin von Bogendorff. Na temelju odredaba njemačkog prava nadležni matični ured najprije je odbio upisati to ime, da bi naknadno Visoki regionalni sud u Dresdenu udovoljio tom zahtjevu. Tužitelj je potom zatražio upis u matične knjige svojih imena i prezimena koja je stekao na temelju odredaba engleskog prava, što je nadležni matični ured odbio zbog protivnosti odredbama njemačkog prava. Nakon što je nadležni matični ured odbio i zahtjev Regionalnog suda Karlsruhea za upis imena, Regionalni sud obratio se Sudu EU.

⁸² Toč. 32. Odluke Suda EU.

⁸³ Toč. 49. Odluke Suda EU. Više o toj problematici vidi u: Mohay, Agoston; Tóth, Norbert. *What's in a name? Equal treatment, Union citizens and national rules on names and titles*, 9-10. Preuzeto s: <http://ceere.eu/wp-content/uploads/2016/03/Mohay-T%C3%B3th-Whats-in-a-name-WP04.pdf>.

⁸⁴ Toč. 62. Odluke Suda EU.

titula Sud je protumačio kao razlog javnog poretka.⁸⁵ Eksplicitno je naveo da se stavak 3. Weimarskog ustava, kao element nacionalnog identiteta⁸⁶ države članice iz članka 4. stavka 2. Ugovora o Europskoj uniji, može uzeti u obzir kao opravdanje ograničenja prava slobodnog kretanja osoba koje priznaje pravo Unije.⁸⁷ U konkretnom slučaju, to može biti legitiman razlog odbijanja promjene prezimena, ali ne i odbijanja priznanja promjene imena.⁸⁸

I posljednjem u nizu, predmetu *Freitag*,⁸⁹ Sud Europske unije svoju odluku temelji isključivo na gospodarskim slobodama, konkretno slobodi kretanja. Kao i u ranijim predmetima, ističe da okolnosti kakve su u konkretnom slučaju mogu proizvesti sumnju u tužiteljev identitet i u vjerodostojnost dokumenata kojima se koristi ili u istinitost u njima sadržanih podataka, što predstavlja ograničenje slobode kretanja.⁹⁰ Stoga, „matični ured jedne države članice ne može odbiti priznati i u evidenciju građanskih stanja upisati ime koje je državljanin te države članice zakonito stekao također u drugoj državi članici čiji je također državljanin, a koje odgovara njegovu rođenom imenu, i to pozivajući se na odredbu nacionalnog prava koja mogućnost zahtijevanja takvog upisa na temelju izjave u matičnom uredu uvjetuje time da je navedeno ime stečeno tijekom uobičajenog boravka u toj drugoj državi članici, OSIM ako u nacionalnom pravu postoje druge odredbe koje djelotvorno omogućuju priznavanje navedenog imena.“⁹¹

⁸⁵ Toč. 67. Odluke Suda EU.

⁸⁶ „Revidirana klauzula o identitetu ne zahtijeva samo poštovanje nacionalnog ustavnog identiteta, nego se može shvatiti i kao dopuštanje domaćim ustavnim sudovima da se, pod točno određenim okolnostima, pozovu na ustavna ograničenja primata prava EU. Istodobno, čl. 4. st. 2. UFEU, u tandemu s načelom iskrene suradnje (*sincere cooperation*) sadržanom u čl. 4. st. 3. UEU, ugrađuje ta ograničenja u institucionalni i proceduralni okvir u kojem domaći ustavni sudovi i Sud EU blisko surađuju, kao dio sustava ustavnog odlučivanja. Time se nastoji osigurati i poštovanje prava EU i ustavnog identiteta države članice.“ Tako: Von Bogdany; Schill 2011, 1419.

⁸⁷ Toč. 64. Odluke Suda EU.

⁸⁸ Toč. 83. Odluke Suda EU

⁸⁹ Sud EU, C-541/15 *Freitag*, ECLI:EU:C:2017:432. Tužitelj, prezimena Pavel, rumunjski državljanin, dijete je rumunjskih državljana i ima rumunjsko državljanstvo. Nakon razvoda roditelja i udaje majke za njemačkog državljanina koji ga je posvojio, tužitelj je stekao i njemačko državljanstvo i posvojiteljevo prezime Freitag. Odlukom rumunjskog suda 2013. godine na zahtjev tužitelja njegovo je prezime promijenjeno u Pavel. Tijekom postupka za promjenu prezimena u Rumunjskoj tužitelj je imao uobičajeno boravište u Njemačkoj. Na temelju nove rumunjske putovnice izdane na prezime Pavel, tužitelj je od njemačkog nadležnog tijela zatražio promjenu imena u evidenciji građanskih stanja. S obzirom na to da je priznavanje tako stečenog imena prema njemačkom pravu moguće samo pod uvjetom da je osoba u to vrijeme imala uobičajeni boravak u toj drugoj državi članici, nadležno tijelo imalo je sumnje u pogledu mogućnosti upisa bez provođenja zasebnog javnopravnog postupka predviđenog Zakonom o promjeni imena te je odluku o tome prepustilo Općinskom sudu u Wuppertalu, koji se potom obratio Sudu EU.

⁹⁰ Toč. 37. i 38. Odluke Suda EU.

⁹¹ Toč. 47. Odluke Suda EU.

5. Pogled u budućnost

Kao što je očito iz prethodno analizirane prakse, upravo interpretativne aktivnosti sudova često otkrivaju zakonodavne nedostatke.⁹² Presude pokazuju evidentnu neusklađenost između nacionalnih administrativnih praksi i različitih načela međunarodnog prava. To je, dijelom, moguće pripisati i društvenim promjenama tijekom posljednjih desetljeća. Nemoguće je ne primijetiti sve veći broj prekograničnih predmeta, a i metamorfozu obiteljskih odnosa te, posljedično tome, sve veći broj pitanja vezanih uz prekograničnu stabilnost identiteta i/ili osobnog imena.⁹³

Odluke relevantnih supranacionalnih sudova nedvojbeno pokazuju da je gotovo sve predmete moguće razvrstati u dvije grupe. Jednu čine predmeti u kojima se traži izmjena, a drugu predmeti u kojima se traži priznavanje osobnog imena stečenog u inozemstvu. Pokazuju i da temeljna ljudska prava zapravo postaju relevantna tek kada nacionalno međunarodno privatno pravo ne priznaje tako stečeno ime.⁹⁴ Tako se takvi predmeti još uvijek ne pojavljuju na dnevnoj bazi, za svaki pravni sustav utemeljen na vladavini zakona i poštivanju ljudskih prava postojeći normativni okvir ne može biti trajno rješenje. Stoga se sve češće postavlja pitanje pronalaska odgovarajućih mehanizama koji bi nadležnim nacionalnim tijelima olakšali dobrovoljno priznavanje osobnog imena stečenog u inozemstvu.⁹⁵

Odgovor leži u restrukturiranju kolizijskih odredbi i odredbi o priznanju osobnog imena. I jedna i druga mogućnost razmatrane su još Zelenom knjigom iz 2010. godine.⁹⁶ Tako je, kao jedna od više mogućnosti, predviđena harmonizacija kolizijskih odredbi utemeljenih na jednoj ili više poveznica koje bi uzele u obzir mobilnost građana Unije. Razmatrana je i mogućnost limitirane stranačke autonomije, kao izraz uvažavanja „internih“ elemenata identiteta koje pravo određeno objektivnom poveznicom inače ne prepoznaje.⁹⁷ U svakom slučaju, činjenica predvidivosti normativnog rješenja i mogućnosti anticipacije posljedica eventualne mobilnosti znatno bi pridonijela legitimnim očekivanjima stranaka.

⁹² Pera, Alessandra. 2015. *Law and social change: Right to name, personal identity and private life in context, u: Le droit comparé et...* (Albarian, Alexis; Moréteau, Oliver ur.), Aix-en-Provence: Press Universitaires d'Aix Marseille, 447.

⁹³ Pera 2015, 447.

⁹⁴ Kinsch 2010, 273.

⁹⁵ „Razlikujemo intimnu sferu priznavanja identiteta koja se formira u dijalogu i borbi sa značajnim „drugima“ te javnu sferu u kojoj politika priznavanja može zaštititi identitet pojedinca.“ Tako: Ronen, Ya'lr. 2004. Redefining the Child's Right to Identity, *International Policy & Family*, 18, 150.

⁹⁶ Green paper, Less bureaucracy for citizens: promoting free movement of public documents and recognition of the effects of civil status records, COM(2010) 747 final, od 15. 1. 2010.

⁹⁷ Green paper, 15.

Interesantno je da je Zelenom knjigom mogućnost harmonizacije kolizijskih pravila razmatrana kao posljednja opcija. Krije li se u tome ikakva poruka, teško je reći.

Druga je opcija automatsko priznanje u državi članici statusa stečenog u drugoj državi članici.⁹⁸ Ta opcija ne uključuje harmonizaciju postojećih kolizijskih pravila nego samo automatsko priznavanje učinaka pravne situacije kreirane u drugoj državi članici. Osim očitih prednosti za sve državljane Europske unije koji ostvaruju pravo na slobodu kretanja, ta metoda ima dosta nedostataka. Prvi se odnosi na „državu podrijetla“, tj. pitanje je li to država koja ima efektivnu vezu s tom osobom ili su za njezinu identifikaciju potrebna pomoćna rješenja, poput: „metakolizijskih pravila“ usmjerenih na identifikaciju države podrijetla, objektivnog određivanja isključive nadležnosti ili određivanja nadležnosti na temelju proksimiteta.⁹⁹ U svakom slučaju, automatsko priznanje statusa stečenog u inozemstvu moralo bi biti popraćeno nizom kompenzacijskih mjera za sprječavanje frauduloznosti i zaštitu javnog poretka država članica.

Kao odgovor na Zelenu knjigu, 2014. godine Radna grupa Saveznog udruženja njemačkih matičara¹⁰⁰ predstavila je Prijedlog europske Uredbe o mjerodavnom pravu za ime.¹⁰¹ Prijedlog sadrži harmonizirana kolizijska pravila (članci 4. – 11.), dopunjena obvezom priznavanja, u svim državama članicama Europske unije, osobnog imena koje je registrirano u registru civilnog stanja druge države članice (članak 12.). Prijedlog je na tragu razmatranja obuhvaćenih Zelenom knjigom – nudi cjelovito rješenje i osigurava kontinuitet i stabilnost osobnog imena u prekograničnom prometu.

6. Zaključak

Unatoč naporima brojnih pravnika, sociologa i filozofa, još uvijek ne postoji prevladavajuća pravna definicija pojma „identitet“. Međutim, nesporno je da identitet, čija kreacija počinje već s trenutkom začeca,¹⁰² osim „statičnih“ osobnih atributa (biografskih i fizičkih), obuhvaća i izvanjske izraze osobnosti te

⁹⁸ Green paper, 14.

⁹⁹ Marino 2016, 9.

¹⁰⁰ Working Group of the Federal Association of German Civil Status Registrars.

¹⁰¹ Draft for a European Regulation on the Law applicable to Names. Njemačka verzija s obrazloženjem objavljena je u: Das Standesamt (StAZ), 2014., str. 33. i dalje. Preuzeto sa: www.vfst.de/sites/vfst.site/files/datein/sd_staz022014.pdf

¹⁰² Tako: Fernández Sessarego, Carlos. 1992. *Derecho a la identidad personal*, Astrea, 113. Sessarego smatra da su i podrijetlo roditelja i genetski kod bitni elementi također bitni elementi nečijeg identiteta.

uspostavljanje mreže osobnih društvenih odnosa (obiteljskih, kulturnih, religijskih itd.).¹⁰³ Sporno je pitanje može li se pravo na identitet smatrati neovisnim autonomnim pravom koje štiti zasebno ljudsko pravo¹⁰⁴ ili bi ga trebalo smatrati „kišobran klauzulom“ koja uključuje više međusobno povezanih ljudskih prava.¹⁰⁵ Sporno ostaje i pitanje u kojoj bi mjeri država trebala poštovati subjektivni interes pojedinca.¹⁰⁶ To tim više što nerijetko „identitet danas postaje slobodno izabrana igra, kazališna prezentacija sebe“¹⁰⁷. Kakav god bio naš stav, stvarnost je takva da se neovisno o tome daje li se primat društvenim ili biološkim vezama, čini da ovo doba „afirmira nove mogućnosti za ljude koji žele biti sigurni u to kako i zašto su povezani“¹⁰⁸.

Međutim, stvarni problem današnjice nije izgradnja identiteta nego njegovo očuvanje. Baš kao što to navodi Baumann, „što god izgradili u pijesku malo je vjerojatno da će to biti dvorac“¹⁰⁹. Prevedeno u kontekst prekograničnog priznavanja osobnog imena, bez učinkovitog mehanizma priznavanja i identiteta i osobnog imena ostaju samo „šepajućí“ pravni i društveni odnosi sa svim svojim posljedicama. „Neprepoznavanje ili pogrešno prepoznavanje može naštetiti, može biti oblik ugnjetavanja, zatvaranje nekoga u lažni, iskrivljeni i reducirani oblik življenja.“¹¹⁰

Obvezu nacionalne države u odnosu na pravo na identitet moguće je svesti na: obvezu poštovanja identiteta, tj. suzdržavanje države od aktivnog uplitanja u individualni identitet; obvezu zaštite identiteta, tj. obvezu poduzimanja mjera nužnih

¹⁰³ Ronen 2004, 154.

¹⁰⁴ Što je legitimno pitanje, s obzirom na to da se pravo na ime po nekim svojim svojstvima razlikuje od ostalih prava unutar ove „kišobran klauzule“. Tako za stjecanje drugih prava osobnosti, s obzirom na to da proizlaze iz puke činjenice postojanja, nije potreban nikakav pravni akt; dok je za stjecanje imena potreban poseban akt, u formi izjave koju ovlaštena osoba daje nadležnom nacionalnom tijelu. Više vidi u: Dropulić 2006, 127.; Pino, Giorgio. 2000. The Right to Personal Identity in Italian Private Law: Constitutional Interpretation and Judge-Made Rights, u: *The Harmonisation of Private Law in Europe*, Hart Publishing (Van Hoecke, Mark; Ost, Francois ur.), Oxford, 2000., 231-233.

¹⁰⁵ Više o tome vidi u: McCombs, Theodore; Shull González, Jackie. 2007. *Right to Identity*, International Human Rights Clinic, University of California, Berkley School of Law, 11-14. Preuzeto s: <http://scm.oas.org/pdfs/2007/CP19277.PDF>

¹⁰⁶ McCombs; Shull González 2007, 14. Iz hrvatske prakse vidi: Rješenje Ustavnog suda RH, br. U-I-107/1993 od 16. 5. 1995., NN 37/95, Odluka Ustavnog suda RH, br. U-III-484/1998 od 11. 7. 2007., NN 08/07, Odluka Ustavnog suda RH, br. U-III-2547/2008 od 26. 11. 2010., NN 142/10.

¹⁰⁷ Kellner, Douglas. 1996. Popular culture and constructing postmodern identities, u: *Modernity and Identity*, (Lasch, S.; Friedman, J. ur.) Basil Blackwell, Oxford, 1992., 141-177.

¹⁰⁸ Strathern, Marilyn. 1996. Enabling identity? Biology, choice and the new reproductive technologies, u: *Questions of cultural identity*, (Du Gay, Paul; Hall, Stuart ur.), London: SAGE, 1996., 37.

¹⁰⁹ Bauman, Zygmunt. 1996. From Pilgrim to Tourist – or a Short History of Identity, u: *Questions of cultural identity* (Du Gay, Paul; Hall, Stuart ur.), London: SAGE, 1996., 23.

¹¹⁰ Taylor 1994, 25.

za sprječavanje drugih od uplitanja u individualni identitet te obvezu ostvarivanja identiteta, tj. obvezu države da svakoj osobi osigura mogućnost razvoja individualnog identiteta.¹¹¹

Iz prakse obaju europskih sudova razvidno je da su „pravom na identitet“ zaštićeni samo oni elementi identiteta koji su poznati, tj. koje je, dužnom pažnjom i u dobroj vjeri, moguće objektivno utvrditi. Jedan je od takvih elemenata i osobno ime. Sukladno praksi Europskog suda za ljudska prava, osobno ime koje je valjano stečeno u inozemstvu, na temelju sudske odluke ili na inicijativu same stranke, u načelu, uživa pravnu zaštitu; pod uvjetom da je stečeno u dobroj vjeri u drugom pravnom poretku i da su očekivanja stranaka u pogledu stabilnosti statusa legitimna.¹¹² Legitimitet u pravilu ovisi o intenzitetu veze konkretne situacije s inozemnim pravnom poretkom na temelju kojeg je osobno ime stečeno. Kako pred navedenim Sudom rijetko završavaju predmeti koji imaju međunarodni karakter, ne čudi činjenica da većina odluka preteže u korist javne funkcije imena, odnosno poštivanja nacionalnih propisa i svrhovita vođenja evidencije građana.¹¹³ Drugim riječima, nadležnim tijelima država ugovornica EKLJP-a omogućena je relativno široka diskrecijska ocjena pri prosudbi nacionalne politike glede osobnog imena.

Za razliku od Europskog suda za ljudska prava koji svojim odlukama u pogledu prekogranične stabilnosti osobnog imena državama nameće pozitivnu obvezu, i to pod okriljem članka 8. EKLJP-a, tj. zaštite prava na obiteljski i privatni život, Sud Europske unije uglavnom se bavi problemom nepriznavanja osobnog imena stečenog u inozemstvu, a svoja obrazloženja ponajprije temelji na državljanstvu Unije i zaštiti gospodarskih sloboda. Pa ipak, iako naoko divergirajuća, praksa obaju sudova usmjerena je na balansiranje interesa nacionalne države s interesom pojedinca. Nažalost, koliko god da je korisna, praksa supranacionalnih sudova ne nudi jednoobrazan put prema ostvarivanju prekograničnog kontinuiteta i stabilnosti osobnog imena.

Različitost nacionalnih supstancijalnih i kolizijskih rješenja, kao zapreka prostornom kontinuitetu i stabilnosti imena i identiteta,¹¹⁴ za sada je premoštena ograničenjem slobodne procjene nadležnih tijela nacionalnih država¹¹⁵ te zabranom ograničavanja gospodarskih sloboda. Hoće li, i pod kojim uvjetima, navedeni mehanizmi biti zamijenjeni uzajamnim priznanjem, tek ostaje vidjeti...

¹¹¹ McCombs/Shull González 2007., 17-19.

¹¹² Kinsch, 2010, 273.

¹¹³ Rosolillo 2009(2), 152.

¹¹⁴ Više o tome vidi u: Working group of the Federal Association of German civil status registrars (Dutta, A.; Frank, R.; Freitag, R.; Helms, T.; Krömer, K.; Pintens, W.): One name throughout Europe – Draft for a European Regulation on the law applicable to names, *Yearbook of Private International Law*, Vol. XV., 2013./2014., 31-37.

¹¹⁵ „Pri određivanju opsega slobodne procjene koju uživa država u svakom predmetu koji se tiče čl. 8. EKLJP, potrebno je uzeti u obzir brojne čimbenike“. Application no. 6339/05 *Evans v. United Kingdom*, para. 77.

Korišteni izvori

Knjige i članci

- Al Tamimi, Yussef. 2018. Human Rights and the Excess of Identity: A Legal and Theoretical Inquiry into the Notion of Identity in Strasbourg Case Law, *Social & Legal Studies*, 3, 283-298.
- Bauman, Zygmunt. 1996. From Pilgrim to Tourist – or a Short History of Identity, u: *Questions of cultural identity* (Du Gay, Paul; Hall, Stuart ur.), London: SAGE, 1996., 18-36.
- Ballarino, Tito; Ubertazzi, Benedetta. 2004. On Avello and other judgements: A new point of departure in the conflict of laws?, *Yearbook of Private International Law*, 6, 85-128.
- Bhabha, Homi K. 2000. On minorities: Cultural rights, *Radical philosophy*, 100 Mar/Apr 2000, 3-6.
- Craig, Paul; De Burca, Grainne. 2015. *EU Law: Text, Cases and Materials*, Oxford University Press.
- Čapeta, Tamara; Rodin, Siniša. 2011. *Osnove prava Europske unije*, Zagreb: Narodne novine.
- Dagilte, Egle; Stasinopoulos, Panos; Łazowski, Adam. 2015. The importance of being earnest: Spelling of names, EU citizenship and fundamental rights, *Croatian Yearbook of European Law & Policy*, 11, 1-48.
- Derrida, Jacques. 1991. Différance, u: *A Derrida Reader: Between the Blinds* (Kampuf, Peggy ur.), New York: Columbia University Press.
- Dutta, A.; Frank, R.; Freitag, R.; Helms, T.; Krömer, K.; Pintens, W.: One name throughout Europe – Draft for a European Regulation on the law applicable to names, *Yearbook of Private International Law*, Vol. XV., , 31-37.
- Dropulić, Julijano. 2006. Pravo na osobno ime, *Hrvatska pravna revija*, 3, 121-138.
- Du Gay, Paul. Questions of cultural identity, u: *Who needs identity* (Du Gay, Paul; Hall, Stuart ur.), London: SAGE, 1996. 1-18.
- Eekelar, John. 1994. The interests of the child and the child's wishes: The role of dynamic selfdeterminism, u: *The Best Interests of the Child: reconciling Culture and Human Rights* (Alston, Philip. ur.), Oxford: Clarendon Press, 1994., 129-148.
- Ehlers, Dirk (ur.). 2011. *European Fundamental Rights and Freedoms*, Berlin, Boston: De Gruyter.
- Fernandes Sessarego, Carlos. 1992. *Derecho a la identidad personal*, Astrea.
- Grossberg, Lawrence. 1996. Identity and cultural studies: Is there all there is?, u: *Questions of Cultural Identity* (Du Gay, Paul; Hall, Stuart ur.), London: SAGE, 1996., 87-107.
- Hall, Stuart. 1990. Cultural identity and diaspora, u: *Identity: Community, Culture, Difference* (Rutherford, Jonathan ur.), London: Lawrence & Wishart, 1990., 222-2237.
- Hlača, Nenad. 1996. Osobno ime i obiteljskopравни odnosi, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 46, 67-82.

- Huddart, David. 2006. *Homi K. Bhabha*, London-New York: Routledge.
- Kellner, Douglas. 1996. Popular culture and constructing postmodern identities, u: *Modernity and Identity* (Lasch, Scott; Friedman, Jonathan ur.) Basil Blackwell, Oxford, 1992., 141-177.
- Kinsch, Patrick. 2010. Recognition in the Forum of a Status Acquired Abroad – Private International Law Rules and European Human Rights Law, u: *Convergence and Divergence in Private International Law* (Boele-Woelki, K.; Einhorn, T.; Girsberger, D.; Symeonides, S. ur.), Hague: Eleven International Publishing, 2010., 232-275.
- Kochenov, Dimitry; Poleshchuk, Vadim; Dimitrovs, Aleksejs. 2013. Do Professional Linguistic Requirements Discriminate? A Legal Analysis: Estonia and Latvia in the Spotlight, *European Yearbook on Minority issues*, 10, 137-187.
- Laclau, Ernesto. 1990. *New Reflections on the Revolution of Our Time*, London Verso.
- Lavie, Smadar; Swedenburg, Ted, 1996. Introduction: Displacement, Diaspora and Geographies of Identity, u: *Displacement, Diaspora and Geographies of Identity* (Lavie, Smadar; Swedenburg, Ted ur.), Duke University Press, 1996., 1-26.
- Lehmann, Matthias. 2008. What's in a name? Grunkin-Paul and beyond, *Yearbook of Private International Law*, 10, 135-164.
- Mansel, HeinzPeter. 2010. The Impact of the European Union's Prohibition of Discrimination and the Right of Free Movement of Persons on the Private International Law Rules of member States – With comments on the Sayn-Wittgenstein Case before the European Court of Justice, u: *Convergence and Divergence in Private International Law* (Boele-Woelki, K.; Einhorn, T.; Girsberger, D.; Symeonides, S. ur.), Hague: Eleven International Publishing, 2010., 291-311.
- Marshall, Jill. 2009. *Personal Freedom through Human Rights Law? Autonomy, Identity and Integrity under the European Convention on Human Rights*, Martinus Nijhoff Publishers Leiden.
- Marino, Silvia. 2016. *The cross-border continuity of personal identity in the European Union*, London: UACES 46th Annual Conference.
- Matijević, Berislav 2006. Prava osobnosti – pravo na identitet i ime, *Hrvatska pravna revija*, 1-15.
- McCombs, Theodore; Shull González, Jackie. 2007. *Right to Identity*, International Human Rights Clinic, University of California, Berkley School of Law, 11-14. Preuzeto s: <http://scm.oas.org/pdfs/2007/CP19277.PDF>
- Mohay, Agoston; Tóth, Norbert. *What's in a name? Equal treatment, Union citizens and national rules on names and titles*, 9-10. Preuzeto s: <http://ceere.eu/wp-content/uploads/2016/03/Mohay-T%C3%B3th-Whats-in-a-name-WP04.pdf>
- Novak, Stjepan. 2020. Dijalozi između ustavnih sudova država članica Europske unije i Suda Europske unije, *Pravni vjesnik*, 3-4, 113-136.
- Pera, Alessandra. 2015. *Law and social change: Right to name, personal identity and private life in context*, u: *Le droit comparé et ...* (Albarian, Alexis; Moréteau, Oliver ur.), Aix-en-Provence: Press Universitaires d'Aix Marseille, 2015., 447-457.

- Pino, Giorgio. 2000. The Right to Personal Identity in Italian Private Law: Constitutional Interpretation and Judge-Made Rights, u: *The Harmonisation of Private Law in Europe*, Hart Publishing (Van Hoecke, Mark; Ost, Francois ur.), Oxford, 2000., 225-237.
- Radolović, Aldo. 1985. *Pravo ličnosti kao kategorija građanskog prava*, doktorska disertacija, Zagreb.
- Redman, Peter. 2000. Part I. Introduction, u: *Identity: A Reader* (Du Gay, Paul; Evans, Jessica; Redman, Peter ur.), London: SAGE, 2000., 9-14.
- Romac, Ante. 1987. *Rimsko pravo*, Zagreb: Narodne novine.
- Ronen, Ya'lr. 2004. Redefining the Child's Right to Identity, *International Policy & Family*, 18, 147-177.
- Rosolillo, Giulia. 2009. *Identità personale e diritto internazionale privato*, CEDAM.
- Rosolillo, Giulia. 2009. Personal identity at crossroad between private international law, international protection of human rights and EU law, *Yearbook of Private International Law*, 11, 143-156.
- Strathern, Marilyn. 1996. Enabling identity? Biology, choice and the new reproductive technologies, u: *Questions of cultural identity*, (Du Gay, Paul; Hall, Stuart ur.), London: SAGE, 1996., 37-53.
- Sturm, Fritz. 1990. Selbständige und unselbständige Anknüpfung im deutschen IPR beim Vor- und Familiennamen, *Das Ständesamt*, 350-356.
- Taylor, Charles, 1994. *The politics of recognition*, u: Gutmann, A. (ur.): *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*, Princeton University Press. Preuzeto s: https://www.uio.no/studier/emner/sv/sai/SOSANT2210/v15/pensumliste/taylor_the_politics_of_recognition.pdf
- Višić, Marko. 1993. *Književnost drevnog Bliskog istoka*, Zagreb: Naprijed.
- Von Bogdany, Armin; Schill, Stephen W. 2011. Overcoming Absolute Primacy: Respect for National Identity under the Lisbon Treaty, *Common Market Law Review*, 48, 1417-1453.
- Wilson, Sarah. 1997. Identity, genealogy and the social family: The case of donor insemination, *International Journal of Law, Policy and the Family*, 2, 270-297.
- Winkler, Sandra. 2011. Praksa Europskog suda o korištenju više prezimena, u: *Zbirka presuda Europskog suda (Izbor recentne prakse)* (Bodiroga-Vukobrat, Nada; Đerđa, Dario; Pošćić, Ana ur.), Zagreb: Inženjerski biro, 2011., 140-152.
- Winkler, Sandra. 2013. Pravo na osobno ime u praksi europskih sudova, u: *Europsko obiteljsko pravo* (Bodiroga-Vukobrat, Nada; Hlača, Nenad; Hrabar, Dubravka; Jakovac-Lozić, Dijana; Korać Graovac, Aleksandra; Lapaš, Davorin; Majstorović, Irena; Medić Musa, Ines; Novak, Barbara; Sikirić, Hrvoje; Smokvina, Vanja; Winkler, Sandra; Žnidarišić Skubic, Viktorija; Župan, Mirela) Zagreb: Narodne novine, Zagreb. 125-141.

Župan, Mirela. 2020. Identity of a child in cross-border legal transit (Naming law at focus), *Human Rights Protection Yearbook, Protection of the rights of the child „30 years after the adoption of the Convention on the rights of the child“*, March 2020, 545-565.

Izvori prava

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, NN MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.

Ugovor o Europskoj uniji, Službeni list EU C 202/13 od 7. 6. 2016. (pročišćena verzija).

Europska povelja o temeljnim ljudskim pravima, Službeni list Europske zajednice E 364/1 od 18.12.2000.

Sudska praksa

Sud Europske unije:

Sud EU, C-438/14 *Bogendorff von Woffersdorff*, ECLI:EU:C:2016:401.

Sud EU, C-168/91 *Christos Konstantinidis v. Stadt Altensteig*, ECLI:EU:C:1993:115.

Sud EU, C-541/15 *Freitag*, ECLI:EU:C:2017:432.

Sud EU, C-148/02 *Garcia Avello*, ECLI:EU:C:2003:539.

Sud EU, C-379/87 *Groener*, ECLI:EU:C:1989:599

Sud EU, C-353/06 *Grunkin Paul*, ECLI:EU:C:2008:559.

Sud EU, C-36/02 *Omega*, ECLI:EU:C:2004:614.

Sud EU, C-391/09 *Runevič-Vardyn and Wardyn*, ECLI:EU:C:2011:291.

Sud EU, C-208/09 *Sayn-Wittgenstein*, ECLI:EU:C:2010:806.

Europski sud za ljudska prava:

Application no. 16213/90 *Burghartz v. Switzerland*, od 22. 4. 1994.

Application no. 6339/05 *Evans v. United Kingdom* od 10. 4. 2007.

Application no. 11369/05 *Golemanova v. Bulgaria*, od 17. 2. 2011.

Application no. 32265/10 *Henry Kismoun v. France*, od 5. 3. 2014

Application no. 56759/08 *Negrepontis-Gianninis v. Greece*, od 3. 5. 2011.

Praksa Ustavnog suda Republike Hrvatske:

Rješenje Ustavnog suda RH, br. U-I-107/1993 od 16. 5. 1995., NN 37/95.

Odluka Ustavnog suda RH, br. U-III-484/1998 od 11. 7. 2007., NN 08/07.

Odluka Ustavnog suda RH, br. U-III-2547/2008 od 26. 11. 2010., NN 142/10.

Ostalo

Green paper, Less bureaucracy for citizens: promoting free movement of public documents and recognition of the effects of civil status records, COM(2010) 747 final, od 15. 1. 2010.

Draft for a European Regulation on the Law applicable to Names. Njemačka verzija s obrazloženjem objavljena je u: Das Standesamt (StAZ), 2014., str. 33. i dalje. Preuzeto s: www.vfst.de/sites/vfst.site/files/datein/sd_staz022014.pdf